

непу та використанням методології системного підходу й багатовимірного статистичного аналізу як одного з інструментів реалізації цього підходу. 1985 р. він під впливом І. Д. Ковальченка та курсу лекцій Л. І. Бородкіна «Кількісні методи та ЕОМ в історичних дослідженнях» обрав новий перспективний напрям. 1993 р. на історичному факультеті МГУ В. В. Подгаєцький захистив докторську дисертацію «Соціальна структура населення міст України в роки непу (досвід багатовимірного статистичного аналізу матеріалів переписів 1923 та 1926 рр.)».

1994 р. В. В. Подгаєцький став професором кафедри історіографії та джерелознавства історичного факультету Дніпропетровського державного університету, а 1995 р. очолив організовану на факультеті науково-дослідну лабораторію комп'ютерних технологій історичних досліджень, діяльність якої заклала основи «української моделі» історичної інформатики.

Кафедра історіографії та джерелознавства, починаючи з 1982 р., видає міжвузівський збірник наукових праць «Джерелознавчі та історіографічні проблеми історії України», у якому з 1988 р. на чільному місці – публікації результатів досліджень у сфері квантитативної історії та комп'ютерних технологій історичних досліджень.

Сьогодні в Україні також діють Лабораторія історичної інформатики історичного факультету Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна (основний науковий проект лабораторії – «Індустріальний розвиток Наддніпрянської України в другій половині XIX – на початку XX ст.») і Науково-дослідна лабораторія історичної інформатики Херсонського державного університету (її проекти – програмно-методичні комплекси: «Шляхами козацької слави» та «Історія України. Усесвітня історія XX ст.», мультимедійна енциклопедія «Пам'ятки козацької історії та культури».

Квітчат С.
НТУ «ХП»

ВИДАТНИЙ МАТЕРІАЛОЗНАВЕЦЬ – ІВАН МИКИТОВИЧ ФРАНЦЕВИЧ

І. М. Францевич народився у м. Полтаві у серпні 1905 р. 1920 року закінчив семирічну школу, за два наступні роки – професійно-технічну школу. Ще протягом двох років працював помічником слюсаря на Полтавському паровозоремонтному заводі. 1924 р. вступив до Харківського

інституту народної освіти, який закінчив 1929 р. за спеціальністю «фізико-хіміко-металознавець».

Із 1928 р. (ще навчаючись в інституті) працював повірником лабораторії калібрів Українського інституту мір і вимірювальних приладів. Наступного року перейшов до українського інституту металів, де по 1935 р. працював у прокатному відділі, а згодом керував рентгенівською лабораторією. Із 1937 р. до початку війни керував секцією Харківського науково-дослідного інституту Харківського університету. 1930 р. І. М. Францевич вступає до аспірантури Харківського університету. За три роки молодий науковець успішно захищає кандидатську дисертацію на тему «Фізико-хімічні властивості сталей при високих температурах». 1933 р. опубліковано його монографію «Деформування сталей під час спільного теплового й механічного оброблення та їхні фізико-механічні властивості за високих температур».

Ці праці І. М. Францевича були настільки значними, що 1934 р. (у віці 29 років) він одержав звання професора фізичної хімії та його було обрано членом-кореспондентом АН УРСР. 1939 р. у новоствореному Інституті чорної металургії АН УРСР І. М. Францевича призначено заступником директора з наукової роботи й керівником відділу фізико-хімії металургійних процесів. Одночасно з науково-дослідною роботою вчений продовжував педагогічну діяльність у Харківському університеті. Під час війни Харківське відділення Інституту чорної металургії евакуйовано в м. Уфу. І. М. Францевич координував роботу відділень Інституту не тільки там, але й у м. Магнітогорську, м. Ташкенті, а також здійснював зв'язок із Президією АН УРСР. Після визволення м. Харкова 1943 р. організував на базі збереженого обладнання лабораторій Інституту чорної металургії АН УРСР і Харківського університету лабораторію з дослідження металів, що обслуговувала заводи міста.

1944 р. І. М. Францевич переїхав до м. Києва, де у складі організаційної групи проводив підготовчі роботи з повернення у столицю України Академії наук. З 1945 р. по 1953 р. він керував кафедрою фізичної хімії Київського університету, читав курси «Вибрані глави фізичної хімії» і «Будова атомів і молекул». У 1946–1947 рр. І. М. Францевич разом зі своїми учнями досліджує матеріали з високими показниками жаростійкості, жаротривкості й електроерозійної стійкості, застосовуючи методи та матеріали порошкової металургії, які почали використовувати ще під час війни під час створення металокерамічних сплавів.

1947 р. учений провів розрахунки хімічного складу жароміцних композитів на основі фізичних уявлень про роль окремих легувальних складників твердого розчину. Результати досліджень у галузі теорії жароміцних сплавів стали підґрунтям технологічних розробок зі створення жароміцних матеріалів, одержуваних різноманітними методами порошкової металургії.

1952 р. відділ фізико-хімії металургійних процесів було реорганізовано в Лабораторію спеціальних сплавів Президії АН УРСР, директором якої було призначено І. М. Францевича. Головним напрямком наукової діяльності вчених Лабораторії стало створення нових матеріалів із заданими властивостями для екстремальних умов експлуатації на базі результатів фундаментальних досліджень у галузі фізичної та неорганічної хімії, фізичного матеріалознавства, фізики твердого тіла, механіки деформованого твердого тіла. Для розв'язання цього надскладного завдання передбачали використання передусім методів порошкової металургії, тобто синтез нових металевих сплавів і тугоплавких сполук у дисперсному стані з подальшим одержанням із порошків металокерамічних матеріалів, псевдосплавів, кермітів, композитів.

1955 р. на базі Лабораторії створено Інститут металокераміки і спеціальних сплавів АН УРСР, перший у світі академічний інститут такого профілю, який очолював до 1973 р. І. М. Францевич. Інститут став центром металознавчих досліджень, головною організацією країни з проблеми «Порошкова металургія». 1965 р. його було реорганізовано в Інститут проблем матеріалознавства АН УРСР.

1961 р. науковець здобув ступінь доктора хімічних наук, його обрано академіком АН УРСР. 1969 р. йому присвоїли найвище в ті часи звання Героя Соціалістичної Праці. Із 1973 р. по 1985 р. І. М. Францевич керував відділом в Інституті проблем матеріалознавства АН УРСР.

У лютому 1985 р. Івана Микитовича Францевича не стало, його поховали в м. Києві на Байковому кладовищі.

І. М. Францевич опублікував понад 600 наукових статей, 20 монографій, мав 60 авторських посвідчень на винаходи й 14 патентів. Його іменем названо створений ним інститут і вулицю в м. Полтаві.

Колтачихіна О.
ЦДНТПІН ім. Г. М. Доброва НАНУ

ВНЕСОК Й. Г. ЛАМБЕРТА У ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО БУДОВУ ВСЕСВІТУ У XVIII ст.